

Н. Деньга,

доцент кафедри соціальної підготовки і соціальної роботи
Кременчуцького педагогічного коледжу ім. А. Макаренка,
м. Кременчук

Науковий керівник - Н. Сас,

д.пед.н., доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту ім. І. Зязюна
Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Короленка,
Полтава

e-mail: denga_n@ukr.net

ДО ПИТАННЯ «АНАЛІЗ МЕТОДИК ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ»

Раніше проведений теоретичний аналіз поняття професійна рефлексія педагога дав змогу зробити висновок, що поняття рефлексія, професійна рефлексія та професійна рефлексія педагога взаємовідносяться між собою як загальне, спеціальне та специфічне. Можна стверджувати, що *професійна педагогічна рефлексія* – це: усвідомлення викладачем себе як суб'єкта педагогічної діяльності; оцінка педагогічної ситуації, в якій він перебуває; визначення міри відповідності власних педагогічних дій і форм поведінки в професійнозначущих ситуаціях. Професійна рефлексія педагога підлягає діагностуванню та розвитку.

Постає завдання в проведенні аналізу методик діагностики рівня розвитку професійної рефлексії.

Нами проаналізовані методики діагностики рівня розвитку професійної рефлексії, розроблені А.Карповим, О.Анісімовим, О.Рукавішніковою, рівня онтогенетичної рефлексії, розробленої Н.Фетіскіним, В.Козловим, Г.Мануйловим.

Для науковців, які планують займатися розвитком професійної рефлексії, стане в нагоді використання методики діагностики рівня розвитку рефлексивності, розроблена А.Карповим на основі сформованих уявлень про зміст поняття рефлексії [2]. Дана методика діагностики базується на теоретичному матеріалі, який конкретизує загальне поняття рефлексивності та ряд суттєвих особливостей цієї властивості й призначена для визначення рівня розвитку рефлексії у особистості. В опитувальнику вказаної методики запропоновано 27 тверджень, на які треба дати такі варіанти відповідей: абсолютно невірно, невірно, швидше невірно, не знаю, швидше вірно, вірно і абсолютно вірно. Результати даної методики диференціюються на три основні категорії: високий, середній та низький рівень рефлексивності. О.Анісімов запропонував методику визначення рівня рефлексії, яка складається з восьми запитань і дає змогу визначити рефлексивність, колективність та самокритичність особистості за такими рівнями: низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий [1]. О.Рукавішнікова пропонує для виявлення рівня сформованості педагогічної рефлексії особистісний опитувальник, який складається з 34 питань, на які потрібно дати відповідь «так» чи «ні». В результаті проходження даної діагностики респондент може отримати такий результат: низький, середній або високий рівень розвитку рефлексії [5]. Н.Фетіскін, В.Козлов, Г.Мануйлов підготували діагностику на самооцінку рівня онтогенетичної рефлексії, яка спрямована на вивчення її рівня, передбачає аналіз минулих помилок, успішного і неуспішного досвіду життєдіяльності [7]. В результаті діагностики респондент може отримати такі результати: повна відсутність рефлексії минулого досвіду, рефлексія зі знаком «-», підсумком минулих помилок стає страх перед вчиненням нових, рефлексія зі знаком «+» (аналіз здійсненого і рух вперед).

На нашу думку, вказані методики є сенс використовувати для виявлення рівня рефлексивності (зокрема онтогенетичної) та рівня сформованості рефлексії. Як взаємодоповнюючі використовуються методики діагностики рівня саморозвитку та потреб у саморозвитку, самооцінки, самоактуалізації, мотивації досягнень, ціннісних орієнтирів та ін.

Зокрема, доцільно провести тест на визначення рівня реалізації потреб у саморозвитку, авторами якого є Н.Фетіскін, В.Козлов, Г.Мануйлов [7]. Відповівши на 15 питань опитувальника балами від 1 до 5 в залежності від того чи дане твердження: повністю відповідає дійсності; скоріше відповідає, ніж ні; і так, і ні; скоріше не відповідає; не відповідає дійсності; та в результаті простого підрахунку загальної суми балів респондент може отримати такі результати: активно реалізовує свої потреби в саморозвитку, система саморозвитку поки що не склалася, перебуває у стадії зупиненого саморозвитку. Л. Бережнова пропонує діагностику рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності, в результаті якої визначається рівень прагнення до саморозвитку, самооцінка особистістю своїх якостей, оцінка проекту педагогічної підтримки [7]. Вважаємо, що ці методики доцільно використовувати разом для формування більш повної картини про респондента.

Н.Фетіскін, В.Козлов, Г.Мануйлов розробили експрес-діагностику рівня самооцінки, яка складається також з 15-ти питань і в результаті дає можливість респонденту визначити свій рівень: завищений, середній (реалістичний), занижений. Діагностика на самооцінку за методикою Будасі спрямована на вивчення й оцінку уявлення про себе [4]. Методика пропонує список із 48 слів, які означають властивості особистості та з них респондент має вибрати 20, які найбільше характеризують ідеал, та розмістити їх в порядку від найбільш важливого до негативного, після чого вибудувати їх в порядку вираженості в опитуваного. Внаслідок проведення діагностики можливо отримати такі результати: самооцінка висока (неадекватна та адекватна), середня, низька (неадекватна та адекватна).

З метою визначення рівня прагнення людини до найбільш повного розкриття та реалізації свого особистісного потенціалу, що дасть змогу з'ясувати потребу в самоактуалізації, тобто прагненні реалізувати свої здібності і таланти, доцільно проводити діагностику самоактуалізації особистості за методикою А.Лазукіна в адаптації Н.Каліні[7]. Окремі шкали опитувальника представлені наступними пунктами: орієнтація в часі (наскільки людина живе сьогоднішнім), шкала цінностей (відношення до істини, добра, краси, цілісності, справедливості тощо), погляд на природу людини, потреба в пізнанні, креативність (прагнення до творчості), автономність, спонтанність, самопорозуміння, аутосимпатія, шкала контактності, гнучкість у спілкуванні. Доволі цікавою і простою в проходженні є методика виявлення стилю самоактуалізації, запропонована В. Семиченкоу підручнику «Психологія» [6], яка містить десять запитань з трьома варіантами відповіді і дає можливість визначити один з трьох стилів респондента: стиль особистості, що прагне до самоактуалізації, стиль консервативної особистості, стиль домінуючої особистості. Вказані дві діагностики на визначення самоактуалізації особистості та стилю самоактуалізації дадуть змогу більш детально проаналізувати результати та виявити нахили й можливості респондента, внаслідок чого розробити план дій по розвитку його здібностей.

Особливе місце в діагностиці особистості займає тест на орієнтацію сенсу життя за методикою Д. Леонтьєва [3], який дозволяє виявити джерело сенсу життя, який може бути знайдений людиною або в майбутньому (цілі), або в сьогоднішньому (процес), або в минулому (результат), або в усіх трьох складових життя. Цей тест містить 20 пар протилежних тверджень, які дають можливість визначити рівень розвитку таких показників: цілі в житті (наявність чи відсутність планів на майбутнє), процес життя (інтерес та емоційна насиченість життя), результативність життя (задоволеність самореалізацією), локус контролю – Я (я – господар життя), локус контролю – життя (керуваність життям).

Коротка характеристика вказаних методик діагностики рівня сформованості рефлексії та допоміжних діагностик саморозвитку, самооцінки, самоактуалізації тощо демонструє різноманітність та варіативність технологій діагностики, їх видів, механізмів, результатів. Серед них, на нашу думку, є значимі та ефективні. Та існує необхідність в розробці сучасних технологій діагностики рівня сформованості професійної рефлексії, зокрема професійної рефлексії педагога.

Список використаних джерел

1. *Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика её диагностики. Психологический журнал. 2003. Т. 24. № 5. С. 45–57.*
2. *Леонтьев Д. А. Тест смысловых ориентаций (СЖО). 2-е изд. Москва, 2000. 18 с.*
3. *Нахождение количественного выражения уровня самооценки (по С. А. Будасси) / Никиреева Е. М. Психологические особенности направленности личности: учебн. пособ. Москва, 2007. 154 с.*
4. *Рукавишникова Е. Е. Формирование профессиональной рефлексии у студентов медицинского колледжа: автореф. дис. канд. психол. наук. Ставрополь, 2007. С. 46–74.*
5. *Семиченко В. А. Психология педагогической деятельности: навч. посіб. Київ, 2004. С. 253–254.*